

In memoriam Prof.dr J.L. van der Gouw

Op 12 september 1992 overleed op de leeftijd van 77 jaar Jacobus Leonardus van der Gouw, emeritus hoogleraar in de archivaliek en de paleografie aan de Universiteit van Amsterdam (1972-1980), voormalig inspecteur der archieven in de provincie Zuid-Holland (1957-1975) en Algemeen Rijksarchivaris (1966-1968). Hij was lid van onze vereniging sinds de oprichting. Een uitgebreid "in memoriam" dat recht doet aan de veelzijdigheid van zijn persoon en werk is verschenen in het Nederlands Archievenblad, jaargang 97 (1993), afl.1. Daarin is tevens de aanvulling op de eerder in het Nederlands Archievenblad, jaargang 84 (1980), blz. 482-496, verschenen lijst van zijn publikaties te vinden. In dit bericht ligt het accent op zijn betekenis voor de waterstaatsgeschiedenis.

C. Streefkerk

3

Van der Gouws belangstelling voor de waterstaatsgeschiedenis kwam voort uit zijn werk als provinciaal inspecteur der archieven in Zuid-Holland. Hoewel hij al in 1940 -hij was toen onderwijzer te Helmond- als volontair in deeltijd functie op het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch een eerste polderarchief inventariseerde, was het in de periode van zijn inspectoraat dat hij de basis legde voor zijn vele waterstaatshistorische publikaties.

Het is de redding voor heel wat waterschapsarchieven geweest dat juist Van der Gouw inspecteur was in de periode dat talloze waterschappen door de toen in gang gezette concentratie werden opgeheven. Kleurrijk waren de verhalen van de inspectietochten waarop hij soms een polderarchief aantrof in de bedstee bij de secretaris thuis. Toestanden die naar de huidige maatstaven onbeschrijfelijk geweest moeten zijn. Als inspecteur kon hij streng en secuur feilen aanwijzen. Waar hij echter goede wil aantrof, wist hij vriendelijk en doeltreffend te instrueren hoe het wel moest. Onder zijn leiding inventariseerden verschillende secretarissen de oude archieven van hun waterschap. Het door hem voorgestelde schema van ordening, vond als "schema Van der Gouw" landelijke toepassing. Eveneens werden tal van waterschapsarchieven onder zijn leiding op de Provinciale Griffie door zijn medewerkers en door leerlingen van de Rijksarchief-school te 's-Gravenhage geïnventariseerd. Eens te meer een bewijs dat Van der Gouw, in welke functie dan ook, in de eerste plaats een leraar was, die zijn studenten in de praktijk het vak bijbracht, en hen vooral insleep dat het werkstuk niet af is voor het gepubliceerd is. Zodoende kregen zijn studenten aan de Universiteit van Amsterdam waardevolle publikaties op hun gezamenlijke naam, als: de "Tafels met index op de Dingboeken van het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, 1520-1557" en "Het Oudste Keurboekje van het hoogheemraadschap van Delfland, circa 1440-1445". Kregen de waterschapsarchieven van hem de aandacht die ze verdienden, als inspecteur had hij even zo goed toe te zien op de zorg voor de gemeentelijke archieven. Op dit vlak heeft hij titanenwerk verzet, getuige het indrukwekkende volume aan nieuwbouw en uitbreiding van archiefbewaarplaatsen in Zuid-Holland tijdens zijn bewind. Hij was voldoende realist om te beseffen dat de archiefstukken niets beter af waren als hij maar van jaar tot jaar bleef schrijven dat de gemeentebesturen nu eindelijk eens haast moesten maken met hun wettelijk verplichte zorg voor de archieven. Daarom sloeg hij zelf de hand aan de ploeg, liet zich tijdelijk benoemen tot titulair gemeente-

Prof.dr J.L. van der Gouw.

archivaris, bezorgde zijn studenten een betaalde stageplaats voor de Rijksarchiefschool, en de gemeenten goed geordende en toegankelijke archieven.

Voor Van der Gouw was inventariseren nog maar de eerste stap op de weg naar het uiteindelijk doel: geschiedschrijving. De volgende stap was de bronnenpublicatie. Geen aflevering van de "Verslagen en Mededelingen van de Stichting tot uitgaaf der bronnen van het Oud-Vaderlandse Recht" verscheen de laatste jaren zonder een bijdrage van zijn hand. Steeds verhelderd met de duidelijke zo karakteristiek door hemzelf getekende reconstructiekaarten.

Kenmerkend voor hem was ook de steevaste combinatie van geschiedschrijving met de benodigde bronnenuitgaven. Nimmer verwees hij zijn lezers naar vrijwel onvindbare bronnen. Zijn proefschrift uit 1967 over "De Ring van Putten" is daar een mooi voorbeeld van, evenals het boek over "De Landscheidingen tussen Delfland, Rijnland en Schieland". Het feit dat hij er steeds in slaagde de altijd zuinige, aarzelen- de bestuurders te overtuigen van het nut van de kosten van een uitgave tekent mede zijn persoonlijkheid.

Hoe boeiend en trefzeker hij in zijn geschiedschrijving de zaken wist te verduidelijken wil ik illustreren met een zin uit zijn artikel over "De Oudste oorkonden betreffende het hoogheem-

raadschap van Delfland en hun betekenis". De belangwekkende kwestie of initiatieven voor waterstaatswerken met de bijbehorende regelgeving nu al dan niet uit de landsheerlijke hoek kwamen, stelt hij als volgt in het licht:

De graaf c.q. zijn vervanger of de grafelijke raad als waarnemer greep in waar hij het nodig vond of wanneer de betrokkenen zelf iets aanbrachten. Een kantoor dat zichzelf aan het werk houdt was er op het Binnenhof niet en ongetwijfeld deden de graven liever leukere dingen dan zich zonder aanleiding of noodzaak te mengen in de zaken van hoogheemraadschappen.

Als het hem mogelijk was – zijn gezondheid liet al jaren veel te wensen over – bezocht hij de vergaderingen van onze vereniging. Toen het Tijdschrift eenmaal verscheen, wilde hij niet achterblijven in het leveren van een bijdrage. Het artikel hieronder over "De oudste dijk van Nederland" had hij nog in portefeuille. De heer C. Postma te Delft heeft de kopij drukklaar gemaakt. Nuchter als Van der Gouw was, wist hij dat het zijn laatste publicatie zou zijn. Toen hij mij telefonisch de komst ervan aankondigde hoop- te hij nog de verschijning te beleven. Toen ik de tekst op mijn bureau kreeg vernam ik gelijktijdig het bericht van zijn overlijden. Dat ik als archivaris het vak van hem mocht leren beschouw ik als een groot voorrecht.